

N:o 2.

Ank. till Riksd. kansli den 23 februari 1904, kl. 2,30 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändringar i §§ 37, 39 och 114 regeringsformen.

Uti en från Andra Kammaren till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 170, har herr *Oskar Berg* hemställt, att följande förslag till ändrad lydelse af §§ 37 och 39 regeringsformen måtte af Riksdagen antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen:

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 37.

§ 37.

Konungen äger att i adeligt stånd upphöja män, som, genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster, gjort sig af Konungen och riket synnerligen förtjänste. Konungen må jämväl, såsom belöning för stora och utmärkta förtjänster, tilldela adelsmän friherrlig och friherrar greftlig värdighet. Ej må adelskap, eller friherrlig eller greftlig värdighet, som hädanefter förlänas, tillfalla flere, än den, hvilken adlad eller upphöjd blifvit och, efter hans

(Nuvarande lydelse:)

död, i rätt nedstigande led efter led, hans äldste manlige bröstarfving af äldsta grenen, samt, efter dennas utgång, stamfaderns närmaste manlige afkomling, af då lefvande äldsta släktgren, och så vidare. Om, genom arf, adeligt stånd tillfaller den, som redan blifvit däruti själf upphöjd, eller genom närmare arf insatt, upphöre hans eget adelskap, såframt detta icke är af högre värdighet, i hvilken händelse stamfaderns adelskap öfvergår till närmaste släktgren; finnes ingen sådan, utslockne ätten. Förklaras någon sitt adelskap förlustig, tillfaller detsamma den, som därtill, enligt här stadgade grunder, närmast berättigad är.

Riddarhusordningen, som fastställes af Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utom Sverige och Norge resa, meddele Han Statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhänte dess tankar däröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den Konungsliga makten, så länge Han utom Sina riken vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens från-

(Föreslagen lydelse:)

Riddarhusordningen, som fastställes af Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utom Sverige och Norge resa, meddele Han Statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhänte dess tankar däröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den Konungsliga makten, så länge Han utom Sina riken vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens från-

(Nuvarande lydelse:)

varo, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade Prins, om Han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom Regent med all Konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej *adeligt stånd och värdighet förläna, eller till grefligt och friherrligt stånd upphöja, eller riddarevärdighet utdela*; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som Regenten därtill förordnar.

Finnes ej till tronföljden berättigad Prins, eller har den därtill närmast berättigade ej uppnått den i 41 § för myndighet stadgade ålder, eller är Han af sjukdom eller af vistande utom Sverige och Norge hindrad att riksstyrelsen öfvertaga, före Statsrådet styrelsen med samma makt som Regent.

Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, därom varder i 91 § stadgadt.

Därjämte har motionären anhållit att, därest konstitutionsutskottet skulle gilla innebörden i förevarande motion, men finna, att de af honom berörda paragraferna borde formuleras på annat sätt eller att jämväl andra paragrafer i regeringsformen borde på samma gång undergå ändring, utskottet måtte därom afgifva förslag.

Till stöd för sin hemställan har motionären anfört följande:

»Uppfattningen om hvad lagen bör innehålla har undergått stora skiftningar under olika tidsperioder. Hvad som under en tid har ansetts såsom rätt eller såsom ett viktigt moment i den bestående lagen har under en annan tid utdömts såsom orätt eller såsom så oviktigt, att det saklöst kunnat alldeles utgå. Sådana omkastningar i tänkesätt måste

(Förelagten lydelse:)

varo, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade Prins, om Han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom Regent med all Konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må Han ej riddarevärdighet utdela; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som Regenten därtill förordnar.

Finnes ej till tronföljden berättigad Prins, eller har den därtill närmast berättigade ej uppnått den i 41 § för myndighet stadgade ålder, eller är Han af sjukdom eller af vistande utom Sverige och Norge hindrad att riksstyrelsen öfvertaga, före Statsrådet styrelsen med samma makt som Regent.

Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, därom varder i 91 § stadgadt.

lagstiftaren söka följa, på det att lagen alltid må vara ett troget uttryck för tidsmedvetandet. Det är för lagstiftaren en plikt att foga sig efter rättsuppfattningen hos folket och tillse, att i lagen icke må lämnas kvar det som står i bestämd strid med rättsuppfattningen, sådan den förefinnes hos folkets stora flertal, emedan lagen eljest löper fara att sjunka i folkets aktning. Detta gäller i fråga om lagen i allmänhet, men särskildt gäller det beträffande grundlagen, hvars helgd bör på alla sätt uppehållas.

Bland stadganden i vår grundlag, som icke stå väl tillsammans med de nya tidsuppfattningarna, är bestämmelsen i regeringsformens 37 § om tilldelande af adeliga värdigheter. Redan samma år regeringsformen tillkom uttalades af konstitutionsutskottet, att ståndsidéerna borde så litet som möjligt underhållas genom distinktioner, helgade af själfva grundlagen. I öfverensstämmelse med denna mening gick också den grundlagsändring, som år 1809 gjordes i fråga om adelsinstitutionen. I stället för att samtliga efterkommande efter en person, som före nämnda tid förlänats adelig värdighet, blifva genom födseln delaktiga af denna värdighet, är inom adelsätter, tillkomna efter samma tid, städse endast en medlem af ätten adelsman, och adelskapet fås ej genom födsel, utan genom *arf*.

Så länge adeln fortfor att vara ett riksstånd med politisk myndighet, var det ju tillbörligt, att bestämmelse i grundlag fanns om sättet för detta stånds förseende med nya medlemmar, men genom representationsförändringen 1866 bortföll helt och hållet detta skäl för adelskaps utdelande.

Något annat rimligt skäl för bibehållandet af ifrågavarande prerogativ torde väl knappast numera kunna förebäras än det i 1812 års konstitutionsutskott framhållna ändamål att »åt en utmärkt förtjänst lämna en belöning genom ett anseende i opinionen». Antagas må ju, att den allmänna meningen hos upplysta och tänkande personer i landet ännu år 1812 var sådan, att erhållande af adelskap verkligen medförde ökad anseende; men det kan å andra sidan anses såsom visst, att numera meningen hos den allra största delen af svenska folket, huru skilda tänkesätten i andra afseenden än må vara, är den, att det personliga anseendet icke ökas genom förläningen af adelskap, utan är beroende endast på karaktär och ådagalagda förtjänster.

Kan den nutida uppfattningen alltså icke erkänna, att upptagande i adelsinstitutionen medför ett större anseende för den adlade, så kan den ännu mindre godkänna, att något sådant anseende skall kunna gå i arf till hans efterkommande. Att ärfva anseende är i och för sig lika orimligt som att ärfva skam. Tider hafva väl funnits, då t. ex. straff för en faders brott kunde gå ut i ärelöshet ej blott för honom själf,

utan äfven för hans barn och efterkommande, men dessa tider äro förbi. Den stigande upplysningen slog för länge sedan ned ett sådant åskådningssätt. På samma vis har det nu gått med uppfattningen, att värdighet, anseende, ära kan ärfvas. Satsen att »af ära en hvar har dock blott sin» har så djupt genomträngt svenska folkets medvetande, att rotfäste ej vidare där finnes för åsikten om ärans eller anseendets ärfthet.

I vårt statsskick liksom vid stiftande af vår allmänna lag har under det sist gångna århundradet grundsatsen om personlig jämlikhet gjort sig mer och mer gällande. Nödvändigheten att borttaga föräldrade skrankor mellan samhällsklasser och individer äfvensom att i samband därmed söka stärka den nationella enhetskänslan har alltmera framträd. I sådant syfte bör ur grundlagen aflägsnas ett stadgande, som möjliggör en öfverflyttning till en särskild klass ej blott af den öfverflyttade själf, utan äfven af vissa hans efterkommande. Detta vore endast att fortgå ytterligare ett steg, men ett ganska afsevärdt steg, i samma riktning som utmärkt det sista århundradets jämlikhetssträfvanden.

Då genom 1809 års regeringsform den förändringen genomfördes, att adelig värdighet, som därefter utdelades, skulle öfvergå endast till en person för hvarje gång, undgick man icke att härigenom skapa en ny social orättvisa, som med tiden kommit att framstå allt skarpare. Blott äldste sonen i en familj blir delaktig i stamfaderns adeliga stånd och värdighet, under det de öfriga syskonen få kvarstå i sin ofrälse ställning. En klasskillnad uppdrages sålunda jämväl mellan syskon generation efter generation. Äfven detta förhållande kräfver en ändring.

För den som får adelskap sig tilldeladt medför detsamma icke numera legaliter någon reell fördel. Såsom sådan lär nämligen icke kunna betraktas åtnjutandet af hvad som ännu återstår af de adeliga privilegierna. Men å andra sidan är möjlighet icke utesluten, att förlänadt adelskap kan lända sin innehafvare till olägenhet och skada. Det kan bidraga till att ingifva honom en helt och hållt oriktig uppfattning om så väl hans egen som andras personlighet, hvaraf menliga följder lätt kunna uppstå.

Till belysning af ifrågavarande ämne må följande sifferuppgifter här lämnas. Under tiden efter 1809 har adelskap utdelats inalles 143 gånger, däraf 61 gånger af Karl XIII under hans nio regeringsår, lika många gånger af Karl XIV Johan, 10 gånger af Oscar I, 7 gånger af Karl XV samt under tiden därefter endast 4 gånger. För de olika tidsperioderna gör detta ett medeltal af respektive 6,77, 2,26, 0,66, 0,50 och 0,13 fall per år. Man kan vara berättigad att af dessa siffror draga

den slutsats, att stadgandena om förläning af adelskap måste räknas till dem, som spelat ut sin roll i vår författning.»

Härjämte har herr *D. Holmgren* i en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 109, hvilken jämväl blifvit till utskottet öfverlämnad, på däri anförda skäl föreslagit:

»1) att Riksdagen för sin del beslutar sådan ändring af 37 § i regeringsformen, att inga adelsutnämningar och intet tilldelande af friherrlig och grefflig värdighet hädanefter må äga rum;

2) att Riksdagen uppdrager åt regeringen att träffa lämpliga mått och steg, som kunna leda till sådan ändring af 37 och 114 §§ i regeringsformen, att alla på börd beroende adeliga privilegier *fullständigt* afskaffas».

Frågan om upphäfvande af Konungens rätt att upphöja i adligt stånd samt förläna grefflig och friherrlig värdighet har vid två föregående tillfällen efter det nya representationsskicket antagande varit föremål för Riksdagens pröfning. Förslag i detta syfte väcktes vid 1889 års riksdag i motion inom Andra Kammaren af herr *P. Andersson* i Högkil, men förslaget, af konstitutionsutskottet afstyrkt, vann ej godkännande af någondera utaf Riksdagens kamrar. Därefter gjordes vid 1893 års riksdag framställning i enahanda riktning genom motion i Andra Kammaren af herr *Joh. Nydahl*. Konstitutionsutskottet afstyrkte äfven då förslaget, men mot utskottets utlåtande i ämnet reserverade sig nio dess ledamöter, af hvilka fyra förenade sig om ett förslag till grundlagsändring i motionens syfte. Första Kammaren biföll utskottets hemställan, under det Andra Kammaren godkände omförmälda, af fyra reservanter afgifna förslag.

Utskottet har funnit de af herr *Berg* till stöd för hans förslag anförda skäl förtjäna beaktande. Det lär icke kunna förnekas, att Konungens ifrågavarande rätt, om ock under senare årtionden blott i ett fåtal fall utöfvad, står i strid med den allmänna uppfattning af samhällsförhållandena, som nu är gällande.

Sedan alla mer betydande adliga privilegier blifvit efter hand upphäfdade samt adeln år 1866 upphört att bilda ett riksstånd, har den enda grunden för ett förstärkande af denna samhällsklass genom nytt adlande bortfallit. Då emellertid stadgandet om rätt för Konungen att med adligt stånd samt grefflig och friherrlig värdighet belöna ådagalagda för-

tjänster icke vid sistnämnda tidpunkt ur grundlagen uteslöts, synes detta förhållande hafva berott mindre därpå, att denna rätt vore af den art, att den fortfarande borde åt Konungen bevaras, än fastmer på obenägenhet att i vidare mån än då ansågs oundgängligen nödigt vidtaga ändringar i rikets grundlagar. Sedermera har genom den sociala utvecklingen med dess sträfvan att med hvarandra sammansmälta de olika samhällsklasserna alltmer befastats den uppfattning, att utdelande af adelskap icke kan tillföra den adlade ökning i anseende — då det personliga anseendet är beroende af och bör bedömas efter helt andra grunder — och än mindre innebära någon utmärkelse för hans efterkommande, som erhållit adelskapet genom arf. Saknar sålunda ifrågavarande grundlagsstadgande det stöd i en upplyst allmän mening, hvarförutan intet lagbud kan i längden äga bestånd, torde därjämte af stadgandets fortvaro och dess tillämpning kunna uppstå mindre goda följder särskildt i det afseendet, att den känsla af samhörighet inom nationen, hvilken onekligen är af stor betydelse för dess inre fasthet och styrka, därigenom menligt påverkas eller i sin utveckling hämmas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

1:o) att Riksdagen må, med bifall till herr Bergs förevarande motion, såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 37 och 39 regeringsformen:

Regeringsformen:

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 37.

§ 37.

Konungen äger att i adelig stånd upphöja män, som, genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster, gjort sig af Konungen och riket synnerligen för-

(Nuvarande lydelse:)

tjänste. Konungen må jäm-
väl, såsom belöning för stora
och utmärkta förtjänster, till-
dela adelsmän friherrlig och
friherrar grefelig värdighet.
Ej må adelskap, eller fri-
herrlig eller grefelig värdig-
het, som hädanefter förlänas,
tillfalla flere, än den, hvil-
ken adlad eller upphöjd blif-
vit och, efter hans död, i
rätt nedstigande led efter led,
hans äldste manlige bröst-
arfving af äldsta grenen,
samt, efter dennas utgång,
stamfaderns närmaste man-
lige afkomling, af då lef-
vande äldsta släktgren, och
så vidare. Om, genom arf,
adeligt stånd tillfaller den,
som redan blifvit däruti själf
upphöjd, eller genom när-
mare arf ^{insatt}, upphöre
hans eget adelskap, såframt
detta icke är af högre vär-
dighet, i hvilken händelse
stamfaderns adelskap öfver-
går till närmaste släktgren;
finnes ingen sådan, utstockne
ätten. Förklaras någon sitt
adelskap förlustig, tillfaller
detsamma den, som därtill,
enligt här stadgade grunder,
närmast berättigad är.

Riddarhusordningen,
som fastställes af Konun-
gen samt ridderskapet och
adeln gemensamt, bestäm-
mer huru ridderskapet och

(Föreslagen lydelse:)

Riddarhusordningen,
som fastställes af Konun-
gen samt ridderskapet och
adeln gemensamt, bestäm-
mer huru ridderskapet och

(Nuvarande lydelse:)

adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utom Sverige och Norge resa, meddele Han Statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhämta dess tankar däröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den Konungsliga makten, så länge Han utom Sina riken vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade Prins, om Han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom Regent med all Konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej *adeligt stånd och värdighet förläna, eller till grefligt och friherrligt stånd upphöja, eller riddarevärdighet utdela*; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som Regenten därtill förordnar.

(Föreslagen lydelse:)

adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utom Sverige och Norge resa, meddele Han Statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhämta dess tankar däröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den Konungsliga makten, så länge Han utom Sina riken vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade Prins, om Han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom Regent med all Konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må Han ej riddarevärdighet utdela; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som Regenten därtill förordnar.

(Nuvarande lydelse:)

Finnes ej till tronföljden berättigad Prins, eller har den därtill närmast berättigade ej uppnått den i 41 § för myndighet stadgade ålder, eller är Han af sjukdom eller af vistande utom Sverige och Norge hindrad att riksstyrelsen öfvertaga, före Statsrådet styrelsen med samma makt som Regent.

Huru förhållas skall, där-est Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, därom varder i 91 § stadgadt.

(Föreslagen lydelse:)

Finnes ej till tronföljden berättigad Prins, eller har den därtill närmast berättigade ej uppnått den i 41 § för myndighet stadgade ålder, eller är Han af sjukdom eller af vistande utom Sverige och Norge hindrad att riksstyrelsen öfvertaga, före Statsrådet styrelsen med samma makt som Regent.

Huru förhållas skall, där-est Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, därom varder i 91 § stadgadt.

Utskottet får vidare hemställa,

- 2:o) att herr Holmgrens motion i dess förra del må anses genom utskottets hemställan under punkten 1:o) vara besvarad.

Då utskottet icke finner hvad herr Holmgren föreslagit i fråga om de på börd beroende adliga privilegiernas afskaffande vara af beskaffenhet att böra af Riksdagen bifallas, får utskottet hemställa,

- 3:o) att herr Holmgrens motion i dess senare del ej må föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 februari 1904.

På utskottets vägnar:

HUGO BLOMBERG.

Reservationer:

vid punkten 1:o):
af herrar *Blomberg, Behm, Moberg, Nyström, Carl, af Ekenstam, Falk*
och *Sandwall*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att herr *Bergs* motion icke måtte föranleda
någon Riksdagens åtgärd.

vid punkten 3:o):
af herrar friherre *Barnekow* och *Johnsson* i afseende å motiveringen.

Herrar friherre *Alströmer, Berg, Gustaf Axel, Trygger, Berg, Lars,*
Berg, Gustaf B., och *Sjöholm* hafva begärt få här antecknad, att de
icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.
